

Bozhüyük, B. (2022). "Fransız-Belçika" Çizgi Roman Üslubunun, Tarihsel Açından Gelişimi ve Görsel Yapısının İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 49, Denizli, ss. 43-57.

"FRANSIZ-BELÇİKA" ÇİZGİ ROMAN ÜSLUBUNUN, TARİHSEL AÇIDAN GELİŞİMİ VE GÖRSEL YAPISININ İNCELENMESİ

Bayram BOZHÜYÜK*

Öz

Toplumların geçmişten bu yana geliştirmekte olduğu görsel kültür ve sanatsal birikim farklı alanlarda yapılan işlere yansımaktadır. Çizgi roman yapımında da karakter tasarımı, renk uygulamaları gibi temel özellikler bazen kültürler arası değişiklikler göstermektedir. Dolayısıyla bir çizgi romanın görsel açıdan temel özelliklerini çizgi romanı üreten çizer belirlese de, çizerin yaşadığı kültür onun üslubunun gelişmesinde etkili olmaktadır. Dünya'nın birçok yerinde çizgi romanlar üretilmektedir. Çizgi roman konusunda da farklı tasarım anlayışları ve üsluplar coğrafi açıdan bölgeden bölgeye değişiklikler gösterebilir. A.B.D'deki "comic"ler ya da Japon "manga"larının yanında Fransızca konuşan ülkelerin ürettiği çizgi roman şekli günümüzde önemli ekollerden birisidir. Fransız-Belçika çizgi roman üslubunun matbaa öncesi zamanlara kadar köklü bir tarihsel gelişim süreci vardır. Bu önermeyi destekleyen önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu yüzden önce makalede çizgi romanın Fransa'da tarihsel gelişim süreci temel hatlarıyla anlatılmış, Fransız-Belçika çizgi romanlarının tarihsel gelişiminin üslup bağlamında çizgisel dile, karakter tasarımlarına ve konu seçimine etkisi örneklerle incelenmiş, popüler kültürdeki yeri hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Grafik, Çizgi roman, İllüstrasyon, Bandes dessinées*

HISTORICAL DEVELOPMENT AND VISUAL STRUCTURE OF "FRENCH-BELGIAN" COMICS STYLE

Abstract

The visual culture and artistic accumulation that societies have been developing since the past is reflected in the works done in different fields. In the production of comics, basic features such as character design and color applications sometimes vary between cultures. Therefore, although the artist who produces the comic determines the visual basic features of a comic, the culture of the cartoonist is effective in the development of his style. Comics are produced in many parts of the world. Different design approaches and styles in comics may vary from region to region in terms of geography. In addition to the "comics" in the USA or the Japanese "manga", the form of comics produced by French-speaking countries is one of the important schools today. The Franco-Belgian comic style has a deep-rooted historical development process back to pre-printing times. There is important information to support this proposition. Therefore, in the article, the historical development process of the comics in France was explained in basic terms, the effect of the historical development of the French-Belgian comics on the linear language, character designs and subject selection in the context of style was examined with examples, and information was given about its place in popular culture.

Keywords: *Graphic, Comics, Illustration, Bandes dessinées.*

*Öğr. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, GAZİANTEP.
e-posta: bayramb@gantep.edu.tr (orcid.org/0000-0002-3958-5072)

Giriş

Toplumların görsel imgeleri üretme ve algılama şekilleri görecelilik arz etmektedir. Kültürlerin yaşadığı coğrafya, tarihsel süreç, dil gibi unsurlar o kültürün sanatında etkili olmaktadır. Görsel kültürün farklılık içermesi geçmişte olduğu gibi günümüz toplumlarında da söz konusudur. Sanatın ortaya çıkmasındaki kullanılan araç gereçler bazen aynı şeyler olsa da ortaya çıkan sonuç farklılık göstermektedir. Dolayısıyla kültürden kültüre birçok sanat türünde farklılıklar olduğu gibi çizgi romanlarda da değişik anlayışlar bulunmaktadır.

Çizgi romanların yayımlanma ve üretim açısından çizgi roman olarak ortaya çıkması endüstri devrimi dönemindeki yayınlar aracılığı ile olsa da, teknik anlamda ilk çağlardan beri bir gelişim süreci bulunmaktadır. Özellikle ilkçağın papirüs yazmalarından, ortaçağın minyatürlü el yazmalarına kadar bir inceleme yapıldığında yazılı ve görsel ifadelerin bir yüzey üzerinde panellere bölünerek ifade edildiği eserlerle karşılaşılmaktadır. Bu durum çizgi romanların gelişiminin tarihin ilk zamanlarında başladığı fikrini desteklemektedir. Buna ek olarak ortaçağın sonlarından sanayi devrimine kadar ki geniş süreç içerisinde Avrupa'daki karikatür yapımı çizgi romanın modern yayın aracına dönüşmesinde geçiş dönemi görevi görmüştür. Ayrıca modern çizgi roman alanında özgün üslupların oluşturulmasında kültürlerin geçmişten getirmiş oldukları sanatsal birikimin de etkili olduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla çizgi romanda Fransız-Belçika üslubunun ortaya çıkışının bu bağlamda tarihsel bir süreci bulunmaktadır. Dünya'da grafik illüstrasyon konusunda ilerleme kaydetmiş Japon sanatının bir ögesi haline gelen "manga"larda da tarihsel ve kültürel izler bulunmaktadır. Yine İtalyan çizgi roman ekolü "fumetti" kapsamında yetişen sanatçıların çokluğu ve ürünlerinin panellerinde figürlerin ele alınışındaki üslup tarihten gelen sanatsal bir birikimin sonucudur. Amerikan çizgi roman yapımıcılığının ise kendine özgü gelişim süreci olsa da kökenleri Avrupa'ya dayandığı söylenebilir. Fransız-Belçika çizgi roman üslubu, 20. yüzyılda önemli çizgi roman eserleri üretmiştir. Fransız-Belçika ekolü çizgi romanlar 20. yüzyılın görsel anlamda popüler kültür materyalleri içerisinde önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla bu ekolün 20. yüzyıla gelindiğinde kültürel ve grafik tasarım alanında önemli hale gelmesindeki sebepler bu araştırmayı ortaya çıkarmıştır. Ayrıca popüler hale gelmiş Fransız-Belçika üslubunun bazı çizgi roman eserleri incelenerek karakter gelişimi ve hareket bağlamında temel hatları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Fransız-Belçika çizgi romanlarının "Fransız-Belçika" olarak isim almasında ve ayrılmasının sebebinde de edebi ve kültürel bir tavır bulunmaktadır. Fransızcanın konuşulduğu Fransa'da ve Belçika'da görsel kültür ve coğrafi yakınlık bulunmaktadır. Bu sebeple Fransız-Belçika üslubuna "Frankofon" denildiği de olmuştur. Frankofon (Fransızca: la francophonie), Fransızca konuşan kimse için veya çoğunluk olarak Fransızca konuşanlara verilen isimdir (Frankofon, 2020: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Frankofon>). Yine Fransız-Belçika ekolüne Fransızca "Bande Dessinée (Fransızca: "çizimlerin olduğu bantlar" kelimesinden anlaşılması gereken "çizgi roman")" ya da kısaltılmış hali "BD" de denilmektedir. Her ne kadar "Bande Dessinée" Fransızcada çizgi roman anlamına gelse de Fransız-Belçika ekolü için bu tümce kullanılmaktadır. Bu yüzden makalede Fransız-Belçika ekolünden bahsederken "BD" kısaltması kullanılmıştır.

Fransız-Belçika çizgi romanları hem tarihsel açıdan gelişimi hem de üslup açısından değerlendirmede yöntem olarak popüler örnekler seçilmiş ve bu örnekler üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Fransız-Belçika çizgi romanlarının tarihsel süreçte gelişimini açıklamak için ortaçağ minyatürlü el yazmalarına, matbaa sonrası resimli ilanlara, karikatürlere değinilmiştir. Makalede Fransız-Belçika üslubunun ortaya çıktığı Batı Avrupa'ya ait çizgi romanı ilgilendiren bazı görsel eserler incelenmiştir. Daha sonra bu üslubun ortaya çıkartmış olduğu dünyaca bilinen hale gelmiş ürünlerinin biçimsel özellikleri anlatılmıştır. Fransız-Belçika üslubunun görsel yapısında hareket ve duygu ilişkisi ve buna bağlı olarak panellerdeki renkler ve biçimlendirmelerde 20. Yüzyıl başlarıyla, 21 yüzyılın webcomicileri arasında farklar bulunmaktadır. Fakat genel anlamda incelendiğinde Fransız-Belçika üslubu çizgi romanların içerik bağlamında edebi ve tarihi derinliğini çizgi romanın dijitalleşmesine rağmen sürdürmektedir. Bu yargı araştırmada Fransız-Belçika üslubunun popülerleşmiş ve dünyaca kabul görmüş eserleri üzerinden örneklerle anlatılmak istenilmiştir. Ayrıca Fransız-Belçika üslubunun günümüz popüler kültüründeki önemi üzerinde de durulmuştur. Elde edilen bilgilerle Fransız-Belçika çizgi romanlarının yapısını incelemek, kültürel geçmişi hakkında önemli bilgiler ortaya koymak, çizgi romanın Batı Avrupa'daki kökenlerine vurgu yapmak ve çizgi roman hakkında literatüre yeni bilgiler kazandırılması amaçlanmıştır.

1. ÇİZGİ ROMANIN FRANSIZCA KONUŞAN COĞRAFYALARDAKİ TARİHİ GELİŞİMİ

Batı Avrupa'nın görsel sanatlar tarihi önce mağara resimleriyle başlamaktadır. Daha sonra Avrupa'nın eski pagan toplulukları tarafından üretilen çeşitli yüzeylere işlenmiş motif ve formlar görsel açıdan önem taşımaktadır. Ortaçağ'a gelindiğinde IV. ve V. yüzyıllarda, Fransa'da Hıristiyanlığı kabullenip kiliselerini inşa etmek isteyenler mevcut pagan yapılarından faydalanmışlardır. Önceki dönemlere ait yapı unsurlarının ve süsmelerinin yeniden kullanılmasına sanatsal ve kültürel devamlılık göstergesi olarak sık sık rastlanmaktadır (Göğebakan, 2017: 23). Bu nedenle pagan motifleri Hıristiyanlık dönemi çeşitli el yazması kitaplarda, mimaride ve bezemelerde varlığı sürdürülmüştür. 5. yüzyılda Roma İmparatorluğu çökerken Avrupa kavimleri de kültürlerini yaşamaları için kendilerine hâkimiyet alanı bulmuştur. Bu duruma ek Hıristiyanlık ta inanç ve felsefe anlamında kendisine etki alanı bulmuştur. Bu olayların yaşandığı 5. Yüzyıl ile 15. Yüzyıl arasındaki dönem ortaçağ olarak adlandırılmaktadır. Ortaçağ, antik kültürden gelen bazı sanatsal özellikleri taşısa da Rönesans dönemine kadar ortaçağ kendi içerisinde yapıtlarıyla özgün kalmıştır.

Ortaçağ Avrupa'sındaki dini veya seküler el yazma eserleri görsel sanatlar için özellikle de grafik sanatı açısından önemlidir. Çünkü ortaçağ el yazmalarının sayfa düzeni ve içlerinde barındırmış olduğu illüstratif anlatımlar, tipografik öğeler çizgi romanın kökenine dair belirli ipuçları vermektedir. Ortaçağ Avrupa el yazmalarını inceleyen çizgi roman teorisyenleri, metin ve görüntü arasındaki bağlantıları ortaya koyarak, el yazmalarının çizgi romanın kökenine dair bir dizi olası ilişki kurmuşlardır (Hurlbut, 2015: 1). Bu düşünceyle, çizgi roman araştırmalarının dilini ortaçağa uygulayacak bir retorik model geliştirmek mümkündür. Çünkü ortaçağ sanatı sadece çizgi romanların öncüllerini içermez, çizgi romanların kendisini de içerir (Wiegand, 2017: 1). Ayrıca ortaçağ Avrupa minyatürlü el yazmalarındaki konu edinilen azizler, farklı dini ve mitolojik karakterler ve hikâyeleri tıpkı günümüz çizgi romanlarının süper kahramanlarına atıfta bulunan eski versiyonları gibi görünmektedir. Fransa'daki bazı el yazmalarında çizgi roman görünümüne sahip; konuşma alanlarının olduğu, konuların ardışık şekilde panellere bölünerek anlatıldığı illüstrasyonlar bulunmaktadır (Görsel 1).

Görsel 1: Solda “Etienne Harding incili”nden (1109-1112) bir sayfa örneği. Sağda “Liber Floridus” (1090-1120) isimli el yazmasının sayfa örneği.

(Kaynak: http://www.enluminures.culture.fr/documentation/enlumine/fr/BM/dijon_035-01.htm, Ekran Görüntü, Erişim Tarihi: 14.09.2021)

(Kaynak: <https://i.pinimg.com/736x/e1/6c/3b/e16c3b859e8d6b5b2d925de99b44df16--saint-michel-medieval-art.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 14.09.2021)

Ortaçağ el yazması eserlerin üretilmeye devam ettiği 15. yüzyılda, yüksek baskı teknikleri batı Avrupa'da bilinmektedir. 15. yüzyılda Gutenberg'in geliştirdiği matbaa tekniğinin yanı sıra Avrupa'da ahşap kalıplı baskı sistemleri kullanılmıştır. Belçika'da, ahşap kalıptan oyulmuş 1418 tarihli “The Virgin surrounded by Four Saints”

(dört aziz ile çevrili bakire) isimli eser bilinen en eski gravürdür. Bu eser şimdi Brüksel Müzesi'nde sergilenmektedir (Younger, 1950: 9) Bu gravür incelendiğinde figürlerin etraflarındaki konuşma bantları görülmektedir (Görsel 2).

Görsel 2: The Virgin surrounded by Four Saints (1418-1460) gravürü.

(Kaynak: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Brussels-madonna-virgin-saints-garden-1418-1460.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

15. yüzyılda matbaanın Gutenberg tarafından Almanya'da geliştirilmesinin hemen ardından Batı Avrupa ülkelerinde Gutenberg'in baskı sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Çeşitli yayın türleri arasında resimli kitaplar üretilmiştir. 17. Yüzyıldan itibaren sanatın Avrupa'da yönü İtalya'dan batı Avrupa'ya doğru kaymaya başlamıştır. Fransa kralları, saraylarını süslemek amacıyla İtalyan sanatçıları Fransa'ya çağırınca, sanat kurumları, Fransa'da da yaygınlaşmıştır. İtalya'dan Fransa'ya giden sanatçılar orada özel bazı atölyeler kurarak yeni düşünce biçiminin yerleşmesine önayak olmuşlardır (Özsezgin, 1973: 1). Bu durum 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar ortaya çıkacak birçok yeni sanat akımının merkezini Batı Avrupa haline getirmiştir. Ayrıca 18. yüzyılda aydınlanma dönemi önemli düşünürlerinin, bilim insanlarının Batı Avrupa'da yetişmesi de batı sanatının konu ve kavramsal açılarından zenginleşmesine olanak sağlamıştır.

Aydınlanma döneminde Fransa'da grafik illüstrasyon anlamında gravür ve tahta kalıp teknikleriyle bir çok baskı yapılmıştır. Özellikle grafik ürün bağlamında Fransa'da 18. yüzyılda karikatürler yayınlanmaya başlanmıştır. Karikatürler içerik bakımından günlük olayları ve fikirleri eğlenceli ve görsel açıdan ele alarak anlattığından Fransız devrimi öncesinde halk tarafından takip edilmiştir. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde Paris, Londra ve Berlin gibi şehirler, farklı lehçeler ve diller konuşan ve iletişimi zorlaştıran bir insan akını yaşamıştır. Ayrıca Paris nüfusunun sadece yarısı okuyabilmektedir. Dolayısıyla karikatürler, hem dil hem de okuma yazma bilmeyenlerle okurların arasındaki uçurumu kapattığından oldukça popüler hale gelmiştir (French Caricature: Social Commentary, 2007: <http://exhibits.hsl.virginia.edu/caricatures/fr1-scenes/>). Bu yüzden tek panelli ya da iki üç panelden oluşan kısa anlatımların olduğu karikatürler, Fransa'da çizgi roman kültürünün oluşmasındaki etkenlerden birisi olduğu düşünülebilir. 18. Yüzyılda lüks modayı ve dönemin politikalarını eleştiren karikatürlerin üretimi Fransa'da artmıştır. Bu karikatürlerin 1789 Fransız ihtilali öncesindeki Fransa'daki toplumsal durumun anlaşılması kapsamında başlıca ayrı inceleme konusudur (Görsel 3).

Görsel 3: Devasa peruklar için modayı hicveden 18. yüzyıl Fransız karikatürü. 1785.

(Kaynak: <https://www.alamy.com/stock-photo-18th-century-french-caricature-satirising-the-fashion-for-enormous-131473199.html>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 14.12.2021)

Ortaçağ'da üretilen panelli el yazmalarından aydınlanma dönemi karikatür yapımına BD ekolünün gelişim sürecinin anlaşılmasında önem taşımaktadır. 1789 Fransız devrimiyle neredeyse eş zamanlı başlayan, Avrupa'da endüstri devrimi grafik illüstrasyon ve basım teknikleri alanında üretim şeklini değiştirmiştir. Baskıdaki teknolojik ilerlemeler nedeniyle karikatür, günün güncel temalarına ve olaylarına hızlı bir yanıt vermek için de çok uygun bir araç olmuştur (French Caricature: Social Commentary, 2007: <http://exhibits.hsl.virginia.edu/caricatures/fr1-scenes/>). Gazetelerde yayınlanan ardışık anlatımlı mizah çizimleri 19. yüzyılda yaygınlaşmaya başlamıştır. Hali hazırda kullanılan yüksek baskı ve gravür tekniklerinin yanında litografi ve ardından kromolitografi baskının gelişimi, sonrasında ofset makinesinin icadı renkli baskı işinde ve tasarımların üretiminde yeni bir çığır açmıştır. On dokuzuncu yüzyılda grafik anlatılar; resimli metinlerdeki metnin ortadan kaldırılması, yerine film kurgusuna benzeyen görsel bir dilbilgisinin geliştirilmesi, balonların ortak kullanımıyla yeni bir kimlik ve üretimle beraber olağanüstü yoğun bir serileştirme sürecine girmiştir (Pagello, 2016: 1). 17. ve 18. yüzyılda edebiyatta yaygınlaşan fabllar Fransız edebiyatında ve sonra dünya edebiyatını etkileyen bir tür olmuştur. Latince hikâye anlamı anlamına gelen "fabula" sözcüğünden kaynağını alan fabl, ahlak öğretisi sunarak, kıssadan hisse türünde simgesel hikâyeler anlatılır. Kahramanı hayvanlar olan bu türde, teşhis ve intak sanatlarına bolca yer verilir (Ungan, 2015: 2). Hayvanlı hikâye anlatımı formu fabllar, 19. yüzyılda Fransa'da resimli ardışık panellerle üretilmiş çocuk kitaplarının basılmasının da temelini oluşturmuştur (Görsel 4).

Görsel 4: Fables choisies pour les enfants / La Fontaine (Çocuklar için masallar / La Fontaine) isimli eserin Louis-Maurice Boutet de Monvel çizim ve panelleri (1888).

(Kaynak: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65669231/f22.image>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

19. yüzyılda Fransa, baskı ve illüstrasyon konusunda işler yapan bir çok sanatçının yaşadığı ve eğitim aldığı ülke olmuştur. Modern çizgi romanın öncüsü sayılan Rodolphe Töpffer'de Paris'te eğitim almış bir sanatçıdır (Rodolphe Töpffer, 2021: https://en.wikipedia.org/wiki/Rodolphe_T%C3%B6pffer). Rodolphe Töpffer (1799-1846), birçok kişinin ilk çizgi roman veya grafik roman olarak kabul ettiği bir resimli hikâye olan Histoire de Mr. Vieux Bois'i 1827'de tamamlamıştır (Leuner, 2015: 200). Çizgi roman panelleri ve karikatürler 19. Yüzyıl boyunca gazete ve dergi sayfalarında yer almıştır. Fakat 1893'te Georges Colomb Christophe, La Famille Fenouillard'ı albüm formatında yayınlamıştır. La Famille Fenouillard, dünya coğrafyasını, orta sınıf karakterlerinin turist olarak seyahat

ettikleri sıradaki hem komik hem de acımasız olayları işlemektedir (Hoerner, 2007: 190). La Famille Fenouillard bu anlamda resimli anlatımların gazete ve dergi gibi unsurlardan bağımsız hale gelmiş ilk örneklerindedir (Görsel 5).

Görsel 5: La Famille Fenouillard isimli yayından sayfa örneği.

(Kaynak: <https://pictures.abebooks.com/inventory/1370379477.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

20. yüzyılda çizgi roman gazete köşelerinden yavaş yavaş kendi başına yayın halini almaya başlamak suretiyle özgün bir ifade alanı haline gelmiştir. Özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde karakter tasarımlarının geliştirilmesi ve süreli çizgi romanların yayınlanması çizgi romanların 20. yüzyılda kurumsal bir hale gelmeye başladığını göstermektedir. BD ekolüne ait çizgi roman ürünleri de 20. yüzyılın başında yaygınlaşmaya başlamıştır. BD ekolü ilk çizgi romanlardan olan J.P.Pinchon yapımı "La Semaine de Suzette" (1905) dergileri orta sınıfa ait çocukların ve gençlerin ilgisini çekmiştir (History Of The French and Francophone Comics, 2010: <https://mt.ambafrance.org/History-of-the-French-and>). 20. Yüzyılın başlarında bir diğer BD çizgi roman olan "Les Pieds Nickelés" 1908'de Fransa'da Louis Forton tarafından çizilmiş ve senaryolaştırılmıştır (Axelroud, 2015: 82) (Görsel 6).

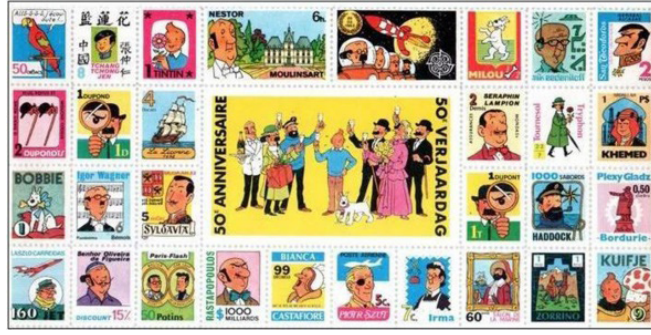

Görsel 6: Solda Sağda La Semaine de Suzette'nin çizgi roman panelleri. Sağda Les Pieds Nickelés isimli yayının kapakları.

(Kaynak: <https://www.invaluable.com/auction-lot/becassine-au-pays-basque-ed-de-la-semaine-de-suze-521-c-2434d51845>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 16.09.2021)

(Kaynak: <https://www.cnews.fr/racines/2015-05-27/pourquoi-certains-malfrats-sont-ils-appelés-pieds-nickeles-704852>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

20. Yüzyılın başlarında Belçika'da "Spirou" (1938) ve "Tintin" (1946) adlı haftalık yayınlar ilgi görmeye başlamıştır (History Of The French and Francophone Comics, 2010: <https://mt.ambafrance.org/History-of-the-French-and>). Özellikle "Tintin" in yapmış olduğu dünya seyahatleri; bu çizgi romanın üretildiği dönemlerde okurlara farklı coğrafyaları ve kültürleri tanıtmaya bakımdan kültürel bir işlev de sağlamıştır. Tintin Belçika'nın sembollerinden birisi haline gelmiştir. Belçika'daki "Musée Hergé" çizgi roman müzesi bulunmaktadır ve bu müzede "Tintin" olmak üzere BD ekolüne ait birçok çizgi roman bulunmaktadır. Dolayısıyla Tintin ve diğer BD ekolü çizgi roman karakterleri markalaşmıştır. Bu yüzden sadece çizgi roman sayfaları arasında kalmayıp aynı zamanda değişik baskılı ürünler üzerinde de kullanılmaktadır (Görsel 7).

Görsel 7: Tintin posta pulları (1979).

(Kaynak: <https://www.swapmeetdave.com/Herge/Philately/labels-30-1979.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

1940 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa ve Belçika Almanya'ya karşı yenilmiştir. Almanlar Haziran 1940'ta Paris'e girdiğinde, tüm çocuk yayınlarını yayını askıya alınmıştır (Tufts, 2008: 55). Bu dönemde aynı kaderi paylaşan ve dil birliği olan Fransız ve Belçikalılar çizgi roman ile kültürel yakınlaşmayı ortaya koymuşlardır. 1944 yazında Paris özgürlüğüne kavuştuğunda, savaş hakkında renkli resimli, yirmi dokuz sayfalık, ciltli bir çizgi roman, bir gecede piyasada görünmüştür. Bu yayının adı "La bête est morte!" (Canavar öldü) 'dir. Bu çizgi romanda İkinci Dünya Savaşı'nın tüm önemli karakterleri yine fabl türünde hayvanlarla temsil edilmiştir (Tufts, 2008: 44) (Görsel 8).

Görsel 8: "La bête est morte!" isimli çizgi romanın sayfa örneği (1944).

(Kaynak: <https://picclick.fr/CALVO-LA-B-%C3%8ATE-EST-MORTE-%C3%A9dition-originale-384182073136.html>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

1950'ler, Fransız çizgi roman sanatçıları için ticari ve finansal özgürlükler getirmiştir. BD üreten ülkelerde birçok bireysel çizgi romanlar üreten kişilerin yanında yeni üretime başlayan stüdyoların sayısı da artmıştır. Bu durum İkinci Dünya savaşı bitiminde BD yayınlarının Dünya'da popülaritesinin artmasını sağlamıştır. Özellikle Herge'in Milou ve Tintin çizgi romanları sayesinde 20. yüzyılın ortaları BD ekolünün altın yılları olarak adlandırılmaktadır (Laberge, 2011: 133). François Bourgeon ve Hermann Huppen gibi ünlü BD sanatçıları, piyasadaki yeni çıkan diğer yayıncıları desteklemek için çizgi romanlar üretmesini engellememiş, hatta bu sanatçılar bazen kendi BD dizilerini, başka BD dizileri için askıya almışlardır (Bandes Dessinées, 2021: https://en.wikipedia.org/wiki/Bande_dessin%C3%A9e). Bu sayede BD üretiminde artış olmuştur. Ayrıca 20. Yüzyılda çizgi filmlerin artış göstermesi BD ekolü karakterlerinin de sahnede yer almasını sağlamıştır. Asterix, Tintin, Lucky Luke, Gaston Lagaffe, Les Schtroumpfs gibi yayınların çizgi film uyarlamaları BD ekolünün daha da tanınmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca Asterix, Tintin, Lucky Luke, Les Schtroumpfs gibi yayınlar 21. yüzyıla gelindiğinde ise animasyona ve sinemaya uyarlanmıştır. Bu uyarlamalara ek olarak BD ekolü ürünlerin bilgisayar oyunları da üretilmiştir.

1970'lerde bilim kurgu türü çizgi roman yapımının Dünya'da popüler hale gelmesi BD ekolü çizerlerini yeni yayınlar ortaya koymaya sevk etmiştir. Les Humanoïdes associés tarafından 1975'te "Métal Hurlant" 21. Yüzyılda BD ekolü yayınlar üretilmeye devam etmektedir. 1990'lardan beri BD ekolü çizgi roman ve grafik roman konusunda uzmanlaşmış küçük yayınevlerinin sayısı artmıştır. Fransa'da ve Belçika'da; L'Association, Ego Comme X, Cornélius ve Vertige Graphic gibi yayınevleri hem biçim hem de içerik açısından ana akım çizgi roman türlerinden kopma arzusuyla biyografi, tarihi gerçeklik, röportaj gibi kurgusal olmayan materyallerin üretimine yönelmiştir (Miller, 2008: 98). Teknik anlamda ise 20. Yüzyılın önemli klasik çizgi romanları bilgisayarlı grafik uygulamalarının da gelişmesiyle BD ekolü dijital alanda da üretilmeye devam etmektedir. Carbone et Silicium, Persepolis, Tardi, prisonnier de guerre au Stalag II B gibi yayınlar 21. yüzyılda üretilmiştir. Webcomic BD ekolünü 21. Yüzyılda etkileyen diğer bir yayım türü olmuştur. Çizgi roman alanı, her zaman piyasa yasaları ve okuyucuların zevklerine göre belirlenen kârlılık arayışı tarafından güçlü bir şekilde yönetilmiştir (Rosier, 1988: 79). Fakat 20. yüzyılın sonlarında çizgi romanların dijital ortama taşınması karlılık, satış ve BD ürünleri için telif gibi sorunları ekonomik anlamda gündeme getirmiştir (Webcomics in France, 2021: https://en.wikipedia.org/wiki/Webcomics_in_France).

Görüldüğü üzere Fransa ve Belçika çizgi roman konusunda incelenmesi gereken tarihsel bir derinliğe sahiptir. BD ekolü ülkelerinde çizgi roman kültürü de son derece farklı bir yere konulmaktadır. "Comics in French: The European Bande Dessinée in Context" isimli kitabın özsözünde bu konuda Laurence Grove şunları yazmıştır:

"İngilizce konuşulan ülkelerde çizgi romanlar çocuklar veya yetişkinler için üretilmektedir. Fakat Fransa ve Belçika'da çizgi romanlar "Dokuzuncu Sanat" olarak kabul edilir ve şiir, mimari, resim ve heykel gibi sanatlardan beslenir. BD, kendi ulusal kurumlarına sahiptir, Gaulle'den itibaren devlet adamları tarafından düzenli olarak öncelikli bir yeri vardır ve övgüler alır. Tarihsel olarak, BD, ortaçağ minyatürlü el yazmalarından ve Rönesans amblem kitaplarından modern sinematografiye kadar Fransa'nın edebi ve sosyolojik gelişimi boyunca ortaya çıkan bir metin/görüntü etkileşimi geleneğinin doruk noktası olarak görülebilir" (Grove, 2010: 8)."

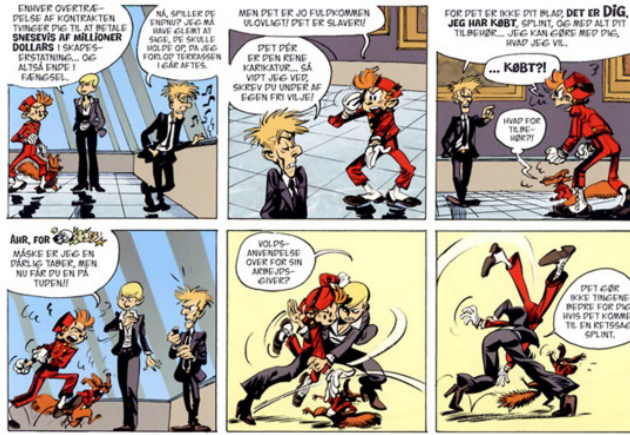
Çizgi romanların 20. Yüzyılda kültür yaratmak gibi bir yönü de bulunmaktadır. Bu yüzden BD ekolünün olduğu ülkelerde çizerler ve çizgi roman stüdyoları devlet ve kültür hakkında ilgili bakanlıklarca da 20. Yüzyıldan günümüze dek desteklenmektedir. Mitterrand'ın (1981-1986) kültür bakanı olarak görev yaptığı dönemde kültür üzerine devlet politikasında radikal bir yön değişikliği yapılmıştır. Bu politikaya göre artık kitle iletişim araçları tarafından yönlendirilen popüler kültürler, otantik kültür olarak değerlendirilmiştir (Michallat, 2011: 689). Bu politikanın devamı olarak Fransız kültür bakanlığı 2020 yılını "çizgi roman yılı" ilan etmiştir. Bu kapsamda birçok yayının lansmanı yapılmış, yayınlanmış, konferanslar düzenlenmiştir. "Patrimoine et bande dessinée" (Çizgi roman ve miras) teması etrafında bir dijital çizgi roman oluşturma yarışması da düzenlenmiştir (L'année de la bande dessinée à la BnF, 2020: <https://www.bnf.fr/fr/bd-2020-lannee-de-la-bande-dessinee-la-bnf>).

2. BD EKOLÜ ÇİZGİ ROMANLARINA ÖRNEKLER VE BU ÖRNEKLERDEKİ GÖRSEL ÜSLUP

Yüzyılda çizgi romanın bağımsız bir tür olarak yaygınlaşmış ve 1950'lerden sonra popüler kültürün bir parçası haline gelmiştir. Buna ek olarak çizgi romanın Frankofon ülkelerinde tarihsel gelişimi BD çizgi romanlarına görsel açıdan kendine has bir üslubun gelişmesinde etkili olmuştur. Bu bölümde BD ekolünün grafiksel anlamda kendine has üslubunun incelenmesi ve karakter yapılarının incelenmesi için BD'nin farklı dönemlerdeki Spirou, lucky Luke, Asterix, Les Schtroumpfs, Tintini vb. dünyaca en çok ilgi gören, popüler hale gelmiş eser örnekleri seçilmiştir.

Karakterlerin karikatürize edilerek ifade edilmesi BD ekolünün çizim üslubunu yansıtmaktadır. BD ekolünde çizgi roman sanatı biçimleri, karakter okumaya yönelik dış fiziksel girişimlere olan güvensizliğini ifade etmek için Romalı hicivci Juvenal'in "fronti nulla fides" (görünümlere güven yoktur) özdeyişini benimsemiştir. Juvenal'in beyanı, aynı zamanda karikatüristlerin ve çizgi romancıların, "görünümlerin aldatıcı olabileceği, öznelinin doğası hakkındaki gerçeğin tavırlara yansımalarıyla ortaya çıkacağı" iddialarını desteklemektedir (Hope, 2009: 2). BD ekolüne ait popüler anlamda bilinen eserler, illüstratif ve karakter tasarımları açısından incelendiğinde olayların işlenişindeki ana renk kullanımları ve panellerin hareketli nesnelere taşınması, figürlerdeki abartılı anatomilerden dolayı karikatürize bir yapıya sahiptir. Robert Velter'in çizdiği Spirou, André Franquin'in çizdiği Gaston, René Goscinny ve Albert Uderzo'nun Asterix'i incelendiğinde mekânlar, figürler ve hareketlerinde oran orantılar abartılı çizilmektedir. Görsel 9'daki Spirou'nun panel örnekleri incelendiğinde figürlerin ıslık çalması, hareket

ve dönüşlerin çizgilerle ifade edilmesi, figürlerin arasındaki vücut dili ve anatomilerinde, yüzlerinde abartılı ve orantısız görünüm bulunmaktadı. Bu bağlamda BD ekolünün ilk örneklerinde çizim özelliklerinin dinamik bir yapısı vardır denilebilir (Görsel 9).

Görsel 9: Spirou isimli çizgi romanın sayfa örneği.

(Kaynak: <https://spiroureporter.net/wp-content/uploads/2013/05/viper.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

BD ekolü 20. Yüzyılda hem ürettiği karakterlerle hem de çizim özellikleriyle genel anlamda karikatürize ve yalın formlara yönelmiştir. Bununla birlikte içerik bağlamında Asterix, Tintin ve Luck Luke gibi yayınlar tarihsel ve kültürel derinlik bakımından entelektüel özellikler taşımaktadır. BD ekolünün 1950'lerden sonra dünyaya ihraç edilmesinde konuşma balonlarındaki dil ve dile bağlı balonların uzun tasarımları da etkili olmuştur. Geniş çapta tercüme edilen Avrupa çizgi romanlarının yeni markası Tintin ve daha sonra Astérix, kendi ayırt edici özelliklerini geliştirirken (ligne claire çizim stili, uzun diyaloglar vb.), görsel dili önceki grafik hikâye anlatımı geleneklerinden bir kopuşu ifade ediyordu (Zanettin, 2018: 450). Asterix'in "Asterix et les Goths" isimli sayısının hem kapağında, hem de iç panellerinde kullanılan yazılardaki harf karakterlerinin seçimi ve diyaloglarda kültürel göndermeler bulunmaktadır. Bu tür yaklaşımlar Tintin ve Asterix serilerinde görülmektedir (Görsel 10).

Görsel 10: Asterix serisinden "Asterix et les Goths" isimli çizgi romanın kapak ve sayfa örneği.

(Kaynak: <https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/81j2udcZzuL.jpg>, <https://www.fivesenseseducation.com.au/media/catalog/product/cache/7c9e542d7fbae759be59a73757b8b50f/d/o/door.png>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

BD ekolünde edebiyatın görsel ifadeye yansıdığı durumlar da bulunmaktadır. BD'lerde, Frankofon edebiyatındaki gibi fabl özellikleri olan karakterler vardır. Fabl kullanımı dünyanın diğer çizgi roman üreticisi ülkelerinde de başvurulan bir yöntemdir. Fakat Fransız-Belçika anlatım şeklindeki fablların diğer çizgi roman ekollerinden farkı tarihsel derinliğindedir. Fransız edebiyatında fabl denilince akla sadece La Fontaine gibi isimler ya da sade metinsel eserler gelmemelidir, ortaçağ el yazmaları da düşünülmelidir. Batı Avrupa'da ortaçağ'da 14. Yüzyılda yapılmış "Dit de Fauvain" isimli el yazmasında bir atın yaşamı kişiselleştirilerek anlatılması hem

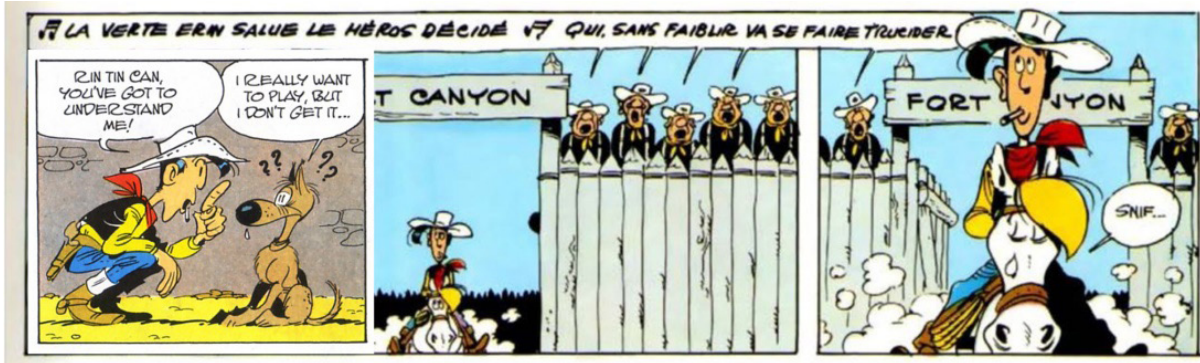
çizgi roman hem de fabl özellikleri taşımaktadır. (Görsel 11). Dolayısıyla batı Avrupa’da (Fransa ve Benelüks ülkelerinde) hayvanları kişiselleştirilerek üretilen karakter tasarımları bir gelenektir ve bu yüzden 20. Yüzyılın Amerikan ve Japon çizgi romanlarına nazaran daha eski örnekleri mevcuttur.

Görsel 11: Dit de Fauvain isimli el yazmasındaki panel örnekleri.

(Kaynak: <http://drawingandillusion.blogspot.com/2013/12/2014-year-of-horse.html>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 14.12.2021)

Morris tarafından çizilen Lucky Luke’taki fabl figürler Fransız-Belçika ekolünün birer yansımasıdır. Ayrıca karakter tasarımlarındaki karikatürize yapısı yalınlığıyla Lucky Luke tipik bir BD çizgi romanıdır. Çizgi romanda değişik becerilere sahip olan Luck Luke’ün atı Jolly Jumper (Düldül) ve gardiyan köpeği Rantanplan (Rintintin) fabl karakterlerdir (Görsel 12).

Görsel 12: Lucky Luke panel örnekleri.

(Kaynak: <https://downthetubes.net/p=464>, <https://64.media.tumblr.com/2450efde0c005485f8da167250d73b13/c6e4d8a0f7055a79-a6/s1280x1920/7ef86865caf6c1f3f0a490f71042c5ceaaf4381c.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 14.09.2021)

Çizgi roman ve çizgi filmlerde kullanılan yalın formlu yapı BD ekolünün kullandığı yöntemlerden birisi olmuştur. Başka bir deyişle “Ligne claire” (Yalın çizgi) anlamına gelen bu yapıda renkler, ışık ve gölgeler dolgular oluşturacak şekilde yapılmaktadır. Ligne claire, figürlerin ana hatlarının belirgin olması yoluyla figürlerin hemen tanınması için ortaya çıkmış bir çizim tekniğidir (Baetens ve Gelder, 2007: 183). Işık ve gölge unsurlarında tarama tekniği kullanılmaz, ışık gölge lekesele özellikler barındırır. Renk seçimlerinde canlı ve keskin geçişler vardır. Arka plan sahneler soluk ya da daha sadeleşmiş şekilde yapılır. Özellikle Belçikalı Hergé’in çizmiş olduğu Tintin (Tenten) BD ekolünün hem dinamik yapısını, hem de yalın formunu anlatmak için referans olarak düşünülebilir (Görsel 13).

Görsel 13: Tintin çizgi romanının panel örnekleri.

(Kaynak: <https://i.pinimg.com/736x/bf/5a/a6/bf5aa6c7aad27405f1a1c0bed81510b8--dupont-tintin.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

Peyo'nun çizdiği Les Schtroumpfs (Şirinler) serisi "ligne claire" tekniğine önemli örneklerdir. Bu teknik yer yer BD ekolünün yeni eserlerinde de görülmektedir. Buna bir örnek ise 21. Yüzyılın başlarında yayımlanan Persepolis'tir (Görsel 14).

Görsel 14: Solda Les Schtroumpfs (Şirinler) çizgi roman serisinin kapağı. Sağda Persepolis çizgi romanının panel örnekleri.

(Kaynak: <https://m.media-amazon.com/images/I/61QQ9B-2c9L.jpg>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

(Kaynak: https://www.bedetheque.com/media/Planches/PlancheA_18355.jpg, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

Dinamik yapı, yalın form, figürlerin karikatürize edilmesi ve fabllardan yararlanılması, BD ekolünü grafik illüstrasyon anlamında Amerikan comic çizgi romanlarından, fumetti'den veya Japon mangalarından ayıran en önemli özelliktir. Amerikan çizgi romanları ve fumettler renk ve figür yapısı gerçekçiliğe yakındır. Buna karşın Japon mangalarında dinamik yapının olduğu eserler olsa da gelenekten gelen belli başlı anatomik özellikler Japon mangalarında bir standart oluşturmaktadır.

20. yüzyılın sonlarında görsel sanatların hem üretiminde yaşanan değişiklikler BD ekolünü de etkilemiştir. 1970'lerden itibaren gerçekçi etkilerin hissedileceği formlar bu ekolün üretim alanını genişletmiştir. İllüstratif anlamda gerçekçi formlarla üretilen çizgi romanlar; efektleriyle, detaylarıyla ve taramalarıyla BD ekolüne uyum sağlamıştır. Gerçekçi çizim şekli, figürlerin panellerde daha farklı mesafelerde uzaklı yakınlı açılardan ele alınabilmesini sağlamaktadır. Klasik anlamda BD ekolünün en karakteristik özelliği olan yalınlık ve karikatür etkisi, gerçekçi şekilde çizim yapan çizerler tarafından fazla tercih edilmemiştir. Jean Van Hamme ve Grzegorz Rosiński'nin çizdiği Thorgal, Roger Lecureux tarafından yazılan Rahan ve Enki Bilal tarafından çizilen La Femme Piège gibi çizgi romanlar gerçekçi form yöntemin örneklerindedir (Görsel 15).

Görsel 15: Solda Rahan çizgi roman panel örnekleri. Sağda La Femme Piège çizgi romanının panel örnekleri.

(Kaynak: https://www.bdnet.com/img/couvpage/36/9782302076365_pg.jpg, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

(Kaynak: https://cafans.b-cdn.net/images/Category_50749/subcat_103884/xFblnPPF0502140702591.jpg, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

Gerçekçi etki grafik roman alanında da benimsenmiştir. Bu yöntem ile önemli edebiyat eserlerinin çizgi romanları yapılmıştır. Paul Gillon ve Claude Gendrot'un çizdiği Victor Hugo'ya ait Notre Dame de Paris, Naunerle Farr tarafından çizilen Alexandre Dumas'a ait Les Trois Mousquetaires gibi birçok eser gerçekçi formlarla çizgi romana dönüştürülmüştür (Görsel 16). Ayrıca Morris'e ait Lucky Luke gibi BD ekolü klasikleri de karikatürize ve sade formlarının yanında gerçekçi formlarla üretilmiştir. Jean Giraud'un Lucky Luke çizimleri buna örnektir (Görsel 16).

Görsel 16: Solda Paul Gillon ve Claude Gendrot'un çizdiği Notre Dame de Paris çizgi romanının panel örnekleri. Sağda Jean Giraud'un Lucky Luke çizgi romanının panel örnekleri.

(Kaynak: https://www.galerienapoleon.com/zoom_planche-originale-5-notre-dame-de-paris-par-paul-gillon-original-comic-art_gb_331_0.html, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

(Kaynak: <https://www.pipelinecomics.com/lucky-luke-blueberry-moebius-morris/>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

21. yüzyılın başlarından itibaren yaygınlaşmaya başlayan webcomic, BD ekolünü de etkilemiştir. Webcomic; dijital tekniklerin kullanıldığı ve internet üzerinden yayın yapan çizgi romanlardır. Web çizgi romanları, basılı çizgi romanların ve grafik romanların sayısallaştırılmış versiyonlarıdır, internet için tasarlanmış ve internet üzerinden sunulan grafik anlatılardır (Fenty, Houp ve Taylor 2004'den aktaran Zanettin, 2018: 446). Web çizgi romanları Fransa'da "bande dessinée en ligne", "blog BD" ya da BD numérique olarak adlandırılır (Webcomics in France, 2021: https://en.wikipedia.org/wiki/Webcomics_in_France). Çizgi romanların internet ortamına taşınması çizerleri ve baskılı çizgi roman üretimini etkilemiştir. İnternet ortamında yayınlanan dijital çizgi romanlar gittikçe geniş bir alanda okur bulmuştur. Webcomicler aynı zamanda bireysel çizerlerin piyasaya daha çok girmesinin yolunu açmıştır. İnternet, iyi kötü bir şeyler çizebilen herkesin çizgi romanlarını yayımlayabileceği bir alan haline gelmiştir. İnternet ortamında yayımlanan çok fazla webcomic olmasına rağmen BD ekolü bu alanda da özgün eserler vermeye devam etmektedir. Les Autres Gens, hareketli serbest panel yapısıyla Les Culottées ve Donjon Zénith BD webcomic yayınlarından birkaçıdır (Görsel 17).

Görsel 17: Solda Les Autres Gens çizgi romanının panel örnekleri. Sağda Les Culottées çizgi romanının panel örnekleri.

(Kaynak https://www.bedetheque.com/media/Planches/PlancheA_124756.jpg, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

(Kaynak: <https://www.bdfugue.com/les-culottes-tome-1>, Ekran Görüntüsü, Erişim Tarihi: 15.09.2021)

Webcomicta kişisel yeteneğe dayalı serbest çizim türleri çok çeşitli olması Frankofon ülkelerinde de serbest bir çizim şeklini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Fransız-Belçikalı çizerler arasında manga türünde çalışan da, gerçekçi tarzda çizgilerle çalışanlar da mevcuttur.

Sonuç

BD ekolünün çizgi roman tarihinde önemli bir yeri olduğu makalede vurgulanmıştır. BD ekolünün tarihsel gelişimi kronolojik yöntemle incelenmiştir. İnceleme sırasında Batı Avrupa'daki sanatsal birikimin ve dönemlerin, çizgi romanların gelişimine sağladığı katkılar el yazmaları ve matbaa sonrası baskılı işlerden örnekler verilerek anlatılmıştır. Ayrıca Frankofon ülkelerin edebi anlamdaki sanatsal geçmişi de, BD ekolünün konu ve dil bağlamında kendine özgün yapısının oluşmasında etkili olmuştur. Ayrıca araştırmanın ilk bölümünde BD ekolünün gelişmeye devam ettiği de anlatılmıştır. Ortaya çıkan bilgiler ve tarihsel geçmiş; BD ekolünün gerek kültürel gelişimiyle gerekse kendine özgü üslubuyla kendi içerisinde güçlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca Fransızca konuşan toplulukların dünya ya bakış açısı ve biçimleri algılayış bakımından, BD ekolü çizgi romanların kendi içerisinde konu, renk ve karakter tasarımı bağlamında karakteristik yapısı bulunmaktadır. Özellikle 20. Yüzyılın başlarında üretilen BD çizgi romanlarında karikatürize figürler ve fabl kullanımları göze çarpmaktadır. Fransız Belçika 20. Yüzyılda BD ekolünün üretmiş olduğu karakterlerde her ne kadar Avrupa kültürüne ait izler bulunsa da dünyaca tanınmış ve popüler kültürde yer bulmuştur. Bunun sonucunda BD ekolü, çizgi roman alanında Peyo, Hergé, Morris, René Goscinny gibi birçok isim yapmış sanatçı dünyaya kazandırmıştır. BD ekolü çizgi romanların popülaritesinin dünyada artması sonucu 20. Yüzyıl sonlarında Lucky Luke, Asterix gibi karakterlerin sinema ve grafik animasyon uyarlamaları da yapılmıştır.

BD ekolü çizgi romanların grafik anlamda özgün bir yapısı olduğu ve kültürel hatlar taşıdığı makalenin “BD Ekolü Çizgi Romanlarına Örnekler ve Bu Örneklerde Görsel Üslup” bölümünde örneklerle anlatılmıştır. Seçilen örnekler BD ekolünün farklı dönemlerdeki anlayışları temsil eden çizgi romanlardan oluşmaktadır. 20. Yüzyılın başlarında karikatür ve yalın ifadenin etkisi BD ekolü çizgi romanlarının ifade tarzı olduğu örneklerle anlatılmıştır. Özellikle Fransız edebiyatının bir parçası olan fabl, çizgi romanlarda da kullanılmıştır. Ayrıca BD çizerleri Fransız edebiyatına ait ünlü eserleri konu edinerek bu eserlerin çizgi roman uyarlamalarını yapmışlardır. 20. Yüzyılın sonunda BD ekolü Dünya’daki gelişimlere ayak uydurmuştur. Webcomics ile çizgi roman panellerinde grafiksel anlamda üretim biçimini arttırmıştır. Bu sayede serbest stil, klasik gelenek (yalın ve karikatürize) ve gerçekçi çizgilerin olduğu üsluplar internet alanında daha fazla okur tarafından takip edilmesini kolaylaştırmıştır.

Kaynakça

- Ambassade de France À Malte. (2010). History Of The French and Francophone Comics. (8.9.2021) <https://mt.ambafrance.org/History-of-the-French-and>.
- Axelroud, Gilda. (2015). “Reassessing René Magritte’s Période Vache: From Louis Forton’s Pieds Nickelés to Georges Bataille”, *Surrealism, Science Fiction and Comics*, 82-103.
- Baetens, J., Gelder, V., H. (2007). “Permanences de la Ligne claire. Pour une esthétique des trois unités dans L’ascension du Haut-Mal de David B”, *Poétiques de la bande dessinée*, (Ed: P. Fresnault-Deruelle), Editions L’Harmattan/Paris, Fransa.
- Bibliothèque Nationale De France. (2020). L’année de la bande dessinée à la BnF. (8.9.2021) <https://www.bnf.fr/fr/bd-2020-lannee-de-la-bande-dessinee-la-bnf>.
- Göğebakan, Y. (2017). “Hale Biçiminin Kaynağı Ve Erken Dönem Hıristiyan Resim Sanatında Kullanımı”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 38, 21-36.
- Grove, L. (2010). *Comics in French: The European Bande Dessinée in Context*, 1. Baskı, Berghahn Books, New York.
- Hoerner, J.-M. (2007). *La famille fenouillard: A premonitory work?*. 190-205.
- Hope, C. S. (2009). *Graphic Caricature In Eighteenth-Century England*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) The Department Of History Of Art And Architecture At Brown University
- Hurlbut, J. (2015). *Interpretive Spaces: Opening the Medieval Manuscript Using Comic Book Theory*. 50th International Congress on Medieval Studies. Western Michigan University. Kalamazoo.
- Laberge, Y. (2011) “Comics in French: The Bande Dessinée in Context”, *Modern & Contemporary France*, 20, 133-134.
- Leuner, K. (2015). *Rodolphe Töpffer’s Earliest Comic Strips and the Tools of the Picturesque*. Palgrave Studies in the Enlightenment, 1. Baskı, Romanticism and Cultures of Print book series, Londra.
- Michallat, W. (2011). *French popular culture and the case of bande dessinée*. s.689-699. 10.1017/CHOL9780521897860.078.
- Miller, A. (2008). “Reportage In Comics And Bande Dessinée, History and Politics in French-Language Comics and Graphic Novels, (Ed: M. Mark), University Press of Mississippi/Jackson, Mississippi.
- Özsezgin, K. (1973). *Bugünkü Anlamda Sanat Eğitimi Yapan Güzel Sanatlar Akademileri İlk Kez 16. Yüzyılda Kuruldu*, İstanbul Şehir Üniversitesi Arşivi, 1-3.
- Pagello, F. (2016). “Before the “Comics”: On the Seriality of Graphic Narratives during the Nineteenth Century”, *Belphégor*, 14, 1-19.
- Rosier, J., M. (1988). “La bande dessinée francophone de Belgique”, *Québec Français*, 70, 78-82.
- Tufts, C. (2008). “Re-imaging Heroes / Rewriting History The Pictures and Texts in Children’s Newspapers in France, 1939–45”, *History and Politics in French-Language Comics and Graphic Novels*, (Ed: M. Mark), University Press of Mississippi/Jackson, Mississippi.
- Ungan, S. (2015). “Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri Ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 1-10.

- University of Virginia Historical Collections at the Claude Moore Health Sciences Library. (2007). French Caricature: Social Commentary & Scenes of the Day. (10.9.2021) <http://exhibits.hsl.virginia.edu/caricatures/fr1-scenes/>.
- Wiegand, J. (2017). Medieval Comics From Bayeux To Botticelli A Survey Of The Pictorial Narrative In Medieval Art, s. 1-11.
- Wikipedia. (2021). Bande Dessinée. (8.9.2021) https://en.wikipedia.org/wiki/Bande_dessin%C3%A9e.
- Wikipedia. (2020). Frankofon. (7.9.2021) <https://tr.wikipedia.org/wiki/Frankofon>.
- Wikipedia. (2021). Rodolphe Töpffer. (8.9.2021) https://en.wikipedia.org/wiki/Rodolphe_T%C3%B6pffer.
- Wikipedia. (2021). Webcomics in France. (10.09.2021) https://en.wikipedia.org/wiki/Webcomics_in_France.
- Younger, A. (1950). French Engravers Of The Eighteenth Century Ninety-Seven Illustrations With An Introduction, 1. Baskı, Otto Schulze and Company, Edinburgh.
- Zanettin, F. (2018). "Translating Comics And Graphic Novels", The Routledge Handbook Of Translation And Culture, (Ed: S.-A. Harding ve O. Carbonell i Cortés), Routledge, London & New York.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).